

Over het elfde gebod en andere ellende

Sarot, M.

Published in:

Soteria: Kwartaalschrift voor Evangelische Theologische Bezinning

Publication date:

2003

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Sarot, M. (2003). Over het elfde gebod en andere ellende: Contouren van een postmoderne zingeving, en van een christelijk antwoord. *Soteria: Kwartaalschrift voor Evangelische Theologische Bezinning*, 20(4), 32-46.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright, please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Filosofie Tekst 1

Inleiding

De auteur - godsdienstfilosoof aan de Universiteit Utrecht - gaat kritisch in op de veel gehoorde bewering dat er in onze postmoderne tijd 'geen Grote Verhalen' meer zijn. Er zijn ook in onze tijd zoals hij het noemt Grote Geboden (bijvoorbeeld het schoonheidsideaal) en het is maar de vraag of die naar 'het goede leven' leiden. Sarot bespreekt kort verschillende manieren waarop het christelijk geloof om kan gaan met de cultuur. Hij wil zich niet zonder meer aanpassen aan de cultuur ('aanvaarding') en evenmin terugtrekken op een eilandje ('afwijzing'). Dat betekent voor hem een 'worsteling'. Lees en worstel mee: herken je wat hij beschrijft?

Over het elfde gebod en andere ellende

Contouren van postmoderne zingeving, en van een christelijk antwoord¹

dr. M. Sarot

Onze tijd wordt vaak gekenschetst als 'postmodern.' 'Postmodern' is een van die termen die overal rondzingen, zonder dat de meeste mensen nu precies zouden weten wat ermee bedoeld is. Maar in ieder geval gaat het om het volgende. Waar er vroeger een paar grote verhalen waren, en mensen zin vonden binnen die grote verhalen, zijn deze in onze tijd niet langer geloofwaardig. Mensen geven hun leven niet langer zin binnen een groot verhaal. In plaats daarvan 'sprokkelen' mensen 'zich hun eigen levensbeschouwelijke combinatie bijeen.'²

Een pluraliteit van zingevingssysteempjes?

Een ieder knutselt zijn eigen zingevingssysteempje in elkaar, en in onze samenleving treffen wij een enorme diversiteit van dergelijke knutselwerkjes, met een mooi woord *bricolages*³ genoemd, aan. Deze schets van onze postmoderne situatie is een vertekening van wat werkelijk plaatsvindt; ik zou haar een *mythe* van de postmoderniteit willen noemen. **Deze mythe is gebaseerd op twee misverstanden.** Op de eerste plaats bestaan de grote verhalen nog wel degelijk; christenen leven binnen een groot verhaal. En zij hebben niet het gevoel dat hun grote verhaal ongeloofwaardig of waardeloos is geworden. Weliswaar hebben sommige grote verhalen, het meest markant nog wel die van socialisme en marxisme als levensbeschouwelijke systemen, sterk aan kracht ingeboet, maar dat betekent niet dat het daarom afgelopen is met de grote verhalen in het algemeen. Overkoepelende zingevingssystemen, om maar eens een andere term te gebruiken, bestaan gewoon voort. Wij maken niet de teloorgang van de **grote verhalen** mee, maar iets heel anders. Vroeger leefden gemeenschappen van mensen gezamenlijk binnen één groot verhaal; met diegenen die in een ander groot verhaal leefden, hadden zij nauwelijks contact. Dat was het **systeem van de verzuiling**, van de gesloten gemeenschappen. Dat systeem is teloorgegaan, en de toenemende communicatie heeft het onmogelijk gemaakt om je met je eigen gemeenschap binnen één zingevingssysteem op te sluiten. Het Amish-model is niet haalbaar, en treffen wij in Nederland zelfs in een gemeente als Staphorst niet. Dat is een goede zaak, want onze opdracht als christenen is niet om buiten de wereld een heilige rest te vormen, maar om in de wereld en niet *van* de wereld te zijn, en zo het zout der aarde te zijn (Matt. 5:13 par.).

De vermeende pluraliteit van zingevingssysteempjes bestaat evenmin. Het is niet zo dat het domein van de zin het domein van de allerindividueelste expressie van de allerindividueelste emotie is geworden. Wel is waar, dat nu gelovigen zich niet langer uitsluitend binnen onze eigen zuil ophouden, zij in toenemende mate invloed van buiten ondergaan, ook in de wijze waarop zij zin beleven. Dat leidt tot **allerhande individuele opvattingen**; zelfs bij leden van orthodox-christelijke kerkgemeenschappen is veel minder dan vroeger op grond van dat lidmaatschap alleen al duidelijk wat iemand over van alles en nog wat denkt. Buiten relatief gesloten zingevingssystemen en -gemeenschappen is de diversiteit nog groter. Maar in alle diversiteit is er een grote gemeenschappelijkheid, die bepaald wordt door de cultuur waarin wij leven. In een beeld van de Nijmeegse godsdienstpsycholoog Jacques Janssen, zijn onze **zingevingsknutselwerkjes** te vergelijken met **vogelnestjes**: mensen construeren ze 'allemaal op hun eigen houtje, maar je vindt er de hele omgeving

in terug.⁴ Zoals de godsdienstsocioloog Meerten ter Borg stelt: mensen zijn 'door en door gevormd door hun traditie en hebben deze geïnternaliseerd... Daar komen ze niet onderuit. Die traditie bepaalt voor een groot deel het karakter voor de moderne mens.⁵

Een kritische peiling van onze cultuur

Als ons denken over zingeving in sterke mate bepaald is door onze cultuur, dan moet het mogelijk zijn om niet alleen iets te zeggen over particuliere zingevingsysteemjes, maar ook over zingeving in het algemeen. Dat zal ik in het onderstaande proberen te doen: onze culturele omgeving peilen om uit te vinden welke constanten uit die omgeving onze particuliere pogingen tot zingeving bepalen. Ik zal de contouren van zingeving in de hedendaagse cultuur schetsen door **een drietal constanten** te analyseren die je *overall* in onze maatschappij aantreft, en waarmee ook christenen zeer serieus te rekenen hebben. Onder de *zin* van het leven versta ik daarbij datgene wat het leven de moeite waard maakt voor degene die het leeft.⁶ Tenslotte zal ik iets te zeggen over hoe christenen mijns inziens zouden moeten reageren op de geanalyseerde constanten.

Voor ik overga tot deze kritische peiling van onze cultuur, wil ik graag nog iets meer zeggen over de wijze waarop christenen zich tot onze cultuur (zouden moeten) verhouden. Volgens een bekende omschrijving van 'cultuur' is cultuur gelijk aan beschaving. Deze omschrijving suggereert een positieve waardering van cultuur. Hier tegenover zou ik willen stellen, dat er in onze eigen cultuur veel elementen zitten die geen onverdeeld positieve benadering verdienen, omdat zij niet goed zijn en omdat zij onverenigbaar zijn met christelijk geloof. **In veel opzichten is onze cultuur helemaal niet zo beschaafd.** Dit oordeel zal in het nu volgende betoog doorklinken. Daarmee schaar ik mij aan de kant van de **cultuurpessimisten**, een positie die voor iemand die probeert christen te zijn nog zo vreemd niet is. Maar ik verschil van andere cultuurpessimisten hierin, dat ik denk dat de verschillende houdingen ten opzichte van de hedendaagse cultuur die ons worden voorgehouden, alle tekortschieten. Die houdingen zijn: **aanvaarding, dialoog en afwijzing**. Aanvaarding is voor mij uitgesloten; alleen het onverdeeld goede mogen wij van harte aanvaarden.

Dialoog en afwijzing houd ik voor onmogelijk. Dat zijn posities die je kunt innemen ten opzichte van iets *buiten* jezelf. Onze cultuur kunnen wij echter niet buiten ons houden; **die doordrenkt ons**, of wij willen of niet. Daarmee kies ik dus positie tegen een opvatting als die van A. van de Beek, die waarschuwt voor de dialoog met de cultuur en een open houding naar de cultuur: *'Het postmodernisme is een leugenachtige cultuur. Hierin is het Evangelie niet te communiceren, want ieder leeft voor zich. Daarmee moet je niet in gesprek gaan, maar daar moet je "nee" tegen zeggen'* Ik sta hier sympathiek tegenover; het zou mooi zijn als het mogelijk was. Maar als ik gelijk heb dat onze cultuur niet iets buiten ons is, maar tot in ons merg doorgedrongen is, dan is niet alleen dialoog onmogelijk - want dialoog voer je met iets buiten je, en niet met iets in jezelf - maar ook afwijzing. Iets *in* jezelf afwijzen is te gemakkelijk, te oppervlakkig. Je kunt je eigen verkeerde gewoonten en neigingen wel afwijzen, maar daarmee zijn ze niet weg. Je moet ermee *worstelen*. En pas als je ermee worstelt, besef je hoe diepgeworteld ze zijn. Juist daarom ervaar ik persoonlijk een analyse van onze cultuur ook als pijnlijk: hierbij kan het niet slechts gaan om een analyse van zaken die anderen aangaan, maar het gaat ook - en moet ook gaan - om een **worsteling met wat mij zelf tegen beter weten in beïnvloedt, aantrekt en fascineert.**

De Grote Geboden van onze cultuur

Ik zal nu een analyse geven van **een drietal constanten** in onze cultuur, **virussen** waarvoor ook wij christenen niet resistent zijn. En juist vanuit die gedachte dat ook wij niet resistent zijn, zal ik vervolgens ingaan op de vraag hoe wij als christenen met die constanten moeten omgaan. Ik zal de drie constanten benoemen als **het elfde, het twaalfde en het dertiende gebod**. Het eerste aspect van onze cultuur waarop ik de aandacht wil vestigen laat zich goed illustreren aan de verpakking van een bekend merk speciaal bier, 'Het elfde gebod.' De verpakking maakt duidelijk hoe dit *elfde gebod* luidt: **'Gij zult genieten!'** Het gebod wordt geïllustreerd met een afbeelding. Op de achtergrond ziet men een naakt paar, en op de voorgrond wordt een halfnaakte vrouw door een man van het laatste restant van haar textiel ontdaan. Dit blik, zo zou ik willen suggereren, is karakteristiek voor de wijze waarop mensen in onze cultuur hun leven zin geven: de zucht naar genot heeft daarin *de facto* een religieuze status gekregen. 'Gij zult genieten' wordt weliswaar het *elfde* gebod genoemd, maar dat betekent niet dat het een lagere status heeft dan de Tien Geboden. In onze cultuur zijn de Tien Geboden als begrip

weliswaar nog bekend, maar aan de *inhoud* van die Tien Geboden bewaart onze maatschappij **slechts een vage herinnering**. Het is zoals met grenadine: wij weten nog dat het een limonade was, maar wij drinken deze niet meer en weten ook niet meer hoe zij smaakte. Als iets opvalt in de serie van het dagblad *Trouw* waarin het bekende Nederlanders met de Tien Geboden confronteert, dan is het wel dat haast niemand ze nog ziet als geboden die wij eigenlijk zouden moeten houden. Het *elfde* gebod is echter een *nieuw* gebod, en 'nieuw' is in onze cultuur een toverwoord. Als wij een wasmiddel willen aanprijzen, dan zeggen wij 'geheel nieuwe formule!' Wat nieuw is, is *ipso facto* beter dan het oude, en een nieuw *elfde* gebod zal vast superieur zijn aan die tien oude. Het verbaast dan ook niet dat het *elfde* gebod het enige is dat door ons biermerk gepropageerd wordt. Het levensbeschouwelijk succes van dit biermerk blijkt uit een onderzoek dat in februari 2003 in het officieel orgaan van de Nederlandse Rooms-katholieke kerkprovincie gepubliceerd werd. Toen men een aantal mensen in een onderzoek naar de populariteit van de Tien Geboden confronteerde met de vraag hoe een eventueel elfde gebod zou moeten luiden, werd meermalen geantwoord: 'Gij zult genieten.'⁸

Het elfde gebod luidt derhalve 'Gij zult genieten.' Er staat niet 'Gij moogt genieten,' maar 'Gij zult genieten.' **Genot is niet toegestaan, het is verplicht**. Het is een heilige, of, zo men wil, onheilige opdracht. En aangezien *ought implies can*, wordt verondersteld **dat wij ook kunnen genieten**. Het onmogelijke kan immers niet voorgeschreven worden. Wij kunnen genieten; **genot is dus maakbaar**. Genot is **een product**, waarover wij kunnen beschikken. Die opvatting vind je impliciet al in de in onze maatschappij gebruikelijke terminologie. **Wij spreken van zingeving en niet van zinvinding**. Zin en genot zijn producten van ons handelen. Daarmee zijn zin en genot dezelfde weg gegaan als *kinderen*: wij maken een kind, en wie dat iets te direct vindt, die neemt een kindje. Slechts bepaalde achtergebleven groepen krijgen kinderen, of - in het ergste geval - ontvangen ze uit de hand van God. Voor de doorsnee westerling is dat net zoiets als te zeggen dat kindertjes van de ooievaar komen: zouden christenen dat echt nog geloven?

Kinderen, zin en genot zijn dus producten van ons handelen. Van wat voor handelen? Waar het gaat om de 'productie' van kinderen lijkt het mij te ver gaan hier het - overigens bloemrijke en veelzeggende - taalveld van de postmoderne mens te schetsen. Wel wil ik er de aandacht op vestigen dat het gebruik

van uitdrukkingen waarin **de term liefde** voorkomt ('de liefde bedrijven') wordt beschouwd als onnodig versluierend en bovendien misleidend: voor het maken van een kindje is toch geen liefde nodig? Voor zin en genot moet je **consumeren**: dat wil zeggen dat je de producten die onze westerse genotsmaatschappij in de aanbieding heeft, tot je neemt. Ik consumeer, dus ik ben, aldus de boodschap die ons via steeds weer herhaalde **reclamecampagnes** ingepeperd wordt. Ik noem slechts een recente, waarin de identificatie van zin, genot en consumptie er wel heel dik bovenop liggen: 'De Opel Corsa: Zin in het leven!' De auto als **zinverlener!** Voor een boycot van Harry Potter zie ik nog

niet direct redenen, maar de Opel Corsa zou ik na deze reclamecampagne toch niet meer kopen.

Inmiddels rijden er talrijke Corsa's met het visje achterop rond: een fraaier illustratie van de wijze waarop ook wij christenen worden ingepakt door deze consumptiemaatschappij is nauwelijks denkbaar. Kortom: wij consumeren, en dus genieten wij.(9)

Merkwaardige dubbelheid

Er is een vorm van consumptie die in onze maatschappij niet zonder problemen is: de seksuele consumptie. Het probleem is niet, dat wij ons geremd voelen door de normen en waarden die onze beleving van seksualiteit van oudsher **reguleerden, zoals bijvoorbeeld trouw en respect voor de ander**. Voor zover de woorden nog bestaan, betekenen zij nu toch iets heel anders. Prachtige illustraties treft men opnieuw in de *Trouw-serie* over de Tien Geboden. Zo bestond Albert Mol het onlangs om naar aanleiding van het gebod 'Gij zult geen onkuisheid begeren' te zeggen: "Kijk, als we het nu over trouw gaan hebben, dan zit ik goed. Mijn eerste verhouding duurde vijf jaar, de tweede twaalf, de derde ook twaalf en de laatste ... duurt nu al tweeëndertig jaar. Tijdens die eerste relaties ging ik nog wel eens vreemd, maar dat had niets met ontrouw te maken. Het was seks. Effe naar bed, het kittige jonge ding uithangen, klaarkomen, wassen, aankleden, taxi bellen en naar bed."¹⁰

Trouw heeft in onze tijd zijn **diachrone connotatie** verloren. Het gaat niet langer over een keuze voor de ander die onomkeerbaar is, over liefhebben en waarderen, in goede dagen en in slechte dagen, in voorspoed en tegenspoed, in ziekte en gezondheid, al de dagen van ons leven, tot de dood ons scheidt, zoals dat staat in een trouwbelofte uit de liturgie van een van de grote christelijke kerken. Nee, **trouw is tegenwoordig op zijn best iets synchroons**: je mag je huidige partner wel verlaten, maar zolang je

dat nog niet gedaan hebt, moet je wel trouw zijn. **Seriële monogamie**, zo noemen wij deze moderne vorm van polygamie. En dat is dan nog de beste vorm van trouw. De andere vorm van trouw, ook genoemd door Albert Mol, heeft niets met seks te maken. Dan kun je best een keer vreemd gaan, op voorwaarde dat je het soms ook met je eigen partner doet, en dat je het dan anders ervaart omdat je het uit liefde doet en niet alleen voor de lust.

Kortom, het is niet **de christelijke trouw** die ons remt in onze seksuele vrijheid, het is angst voor de ziekte, voor Aids. Daarbij komt de erfenis van een cultuur die altijd al moeilijk met seksualiteit heeft kunnen omgaan, omdat seks slecht was en er dus in het donkerste hoekje werd weggedrukt. Ook geen erg frisse opvatting trouwens, en een die door het christendom in ieder geval niet te vuur en te zwaard bestreden is.

Waar het dogma luidt dat genot maakbaar is en gemaakt moet worden, en waar seks als een van de belangrijkste vormen van genot wordt gezien, maar zich allerlei hindernissen en barrières bevinden tussen onze seksuele wensen en de vervulling daarvan, moet wel **een merkwaardige dubbelheid** optreden. Die zie je in onze maatschappij in een merkwaardige **fixatie op seksualiteit**. Je hoeft het woord 'seks' - of andere termen die naar seks verwijzen, zoals erotiek, overspel, onkuisheid - maar te laten vallen of je hebt de aandacht, zoals de copy editors van kranten en tijdschriften maar al te goed weten. Maar de kopjes die zij schrijven dekken vaak de lading niet, de reeds aanwezige seksuele behoefte wordt niet bevredigd en de lezer is nog gevoeliger voor de volgende prikkeling. Dit geldt niet alleen voor lezers, maar ook voor consumenten. Niets verkoopt beter dan seks, en daarom wordt van alles en nog wat dat niets met seks te maken heeft, door associatie met seks verkocht. Zie opnieuw het bierblik. Er staat: 'Gij zult genieten,' en de afbeelding op het blik heeft een duidelijk erotische connotatie. Maar ik kan U verzekeren dat **de inhoud van het blik** niets met erotiek te maken heeft. Dat betekent wellicht dat degene die zich laat verleiden dit bier te kopen, niet bevredigd zal worden. Maar uiteindelijk laat dat de producent van dit bier onverschillig. Voor de producent is **'Gij zult genieten' geen gebod om na te streven, maar een om te gebruiken**, en wel om het voor producenten hoogste goed te bereiken: 'Gij zult consumeren.' En bij deze laatste paradox wilde ik het, waar het gaat om het 'Gij zult genieten,' laten: dit 'gebod' laat zich, juist omdat het een maakbaarheid van genot veronderstelt die er feitelijk niet is, uitstekend spannen voor **het karretje van de producenten van goederen** die eigenlijk ons genot helemaal niet bevorderen.

Het twaalfde gebod: 'Gij zult gezond zijn'

Het twaalfde gebod laat zich goed illustreren aan de wensen die wij met de kerst uitwisselen. Vroeger wensten katholieken elkaar een *Zalig Kerstmis*, terwijl protestanten elkander *Gezegende Kerstdagen* toewensten. Die dagen zijn niet meer. Wie nog kaarten met 'Zalig Kerstmis' erop wil hebben kan ze het best zelf laten drukken, en wie haar broeder of zuster nog een 'Gezegend Kerstfeest' wil wensen, kan het best even bij een evangelische of reformatorische boekhandel binnenlopen. Het probleem is niet dat onze landgenoten geen kerstfeest meer vieren, maar dat zij elkaar, geheel in overeenstemming met het elfde gebod een 'prettig' kerstfeest wensen, of anders, indachtig het twaalfde gebod, een 'gezond kerstfeest.' *Gezondheid* heeft in onze dagen een welhaast religieuze status gekregen. Dat straalt af op de **priesters van de gezondheidscultus**: de artsen. Ik kijk altijd met belangstelling naar de ranglijstjes zoals die bij tijd en wijle in de dagbladen verschijnen over het aanzien dat verschillende beroepen met zich meebrengen. De dominee staat al lang niet meer bovenaan, en de priester staat nog ver onder hem of haar. Dat is een zielige figuur, die celibitair leeft, en die als hij het celibaat respecteert zondigt tegen het elfde gebod, en anders tegen het nog te bespreken dertiende. Nee, bovenaan prijkt steevast **de arts**, en als er verder gedifferentieerd wordt, de medisch specialist. Zij is de hogepriesteres van dat meest begerenswaardige goed: gezondheid.

Dit betekent overigens niet dat de medische stand zich kan baden in het zonnetje van de algemene achting. Waar gezondheid zin wordt, waar gezondheid doel in zich wordt, is het niet genoeg dat medici ziektes en kwalen zo effectief mogelijk behandelen. Nee, daar moeten zij eerbied betonen voor het geheim en recht doen aan het mysterie. En al is de huidige generatie artsen medisch verder gevorderd dan ooit tevoren. toch schieten zij, juist **vanwege hun effectieve technisch-wetenschappelijke benadering**, naar het gevoel van velen tekort. En zo is ruimte ontstaan voor wat wij noemen alternatieve geneeskunde: een mengsel van geneeskunde en magie dat, rationeel-wetenschappelijk bekeken, niet meer is dan

kwakzalverij. Of het nu gaat om door Jomanda ingestraald water, of om de zoutcapsules van Kees Boegem, maakt niet uit wanneer ze worden ingezet ter genezing van kanker (zoals in het geval van Syviva Millecam): de geneeskracht is nihil.¹¹ De suggestie dat een dergelijk 'geneesmiddel' toch werkt, doet echter recht aan ons religieuze gevoelens dat wij nooit volledig grip krijgen op deze werkelijkheid. Aan dat gevoelens ontsnapt zelfs - of beter, vanwege de quasi-religieuze status van gezondheid, juist - de medische wetenschap niet, en zo blijven mensen zich aangesproken weten door Jomanda, Boegem en andere 'alternatieve geneeskundigen.' Zij zijn de meest populaire priesters van een **ware gezondheidscultus**. Deze kent niet alleen priesters maar ook gelovigen. De gelovige doet alles, om zijn of haar lichaam gezond te houden. Wie bijvoorbeeld niet **sport**, is een deerniswekkende figuur, die na een proces van snelle aftakeling vermoedelijk veel te jong in de oven van het crematorium zal belanden. Wie wel beweegt, maar op een alledaagse, onnadrukkelijke wijze, is een sukkel, die duidelijk laat zien dat hij niet weet waar hij zijn prioriteiten moet leggen. Ik ben zelf zo iemand: ik sport niet, maar ik fiets wel vaak de 23 kilometer van mijn woonplaats naar mijn werk. Dat komt mijn gezondheid ten goede, maar toch wordt mijn gefiets in het algemeen met meewarigheid bekeken. Het is 'not done' om je woon-werkverkeer op een degelijke oude fiets af te leggen. Sport vraagt **tijd, aandacht, en een bijzondere uitrusting**: het ware beter als ik met de auto naar mijn werk ging en in het weekend rondjes op een mountainbike of een postmoderne ligfiets koerste. En als ik dan helemaal op die fiets naar mijn werk wil komen, laat ik dan tenminste door de keuze van mijn fiets laten zien dat ik de heilige gezondheid wel serieus neem. Wie in de universitaire kantoorflat waar ik werk de trap neemt van de begane grond naar de negende etage, de etage waar ik werk, is een *loser*. Een beetje student heeft al heel snel door, dat de enige maatschappelijk geaccepteerde wijze om op de eerste etage te komen de lift is. Een echte *winner* doet alles met **de lift**, maar gaat aan het eind van de dag tennissen en zorgt wel dat eenieder zijn **tennisracket** ziet. Ik zie hier een duidelijke analogie met een eertijds populaire beleving van het christendom: ook daar moest je door de week niet al te fanatiek in zijn, maar in het weekend moest je wel met je zondagse kleren aan naar de kerk. Net zoals in het christendom vaak aan uiterlijkheden veel waarde werd gehecht, en een vrouw bijvoorbeeld een rok aan moest of een man geen lang haar mocht hebben, zo is het ook in de gezondheidscultus van groot belang dat je er **jeugdig en gezond** uitziet. Dit verklaart de hevig verontwaardigde reacties op vrouwen die er niet uitzien als meisjes van 16 en toch, aan het strand of in het zwembad, een bikini dragen. De afkeuring die dat op kan roepen vind ik buitengewoon fascinerend. Het gaat er niet om dat deze dames *te veel* laten zien en zich dus onzedelijk gedragen, nee, het gaat erom dat wat zij laten zien **niet beantwoordt aan onze idealen** van het jonge, gezonde, strak afgetrainde lichaam. **Bloot mag gezien, maar lichamelijk verval, aftakeling, moet verborgen blijven.**¹² Hoe ver dit gaat, blijkt uit het feit dat het taboe zich zelfs uitstrekt tot de lichaamsbehandling die de meeste vrouwen na de puberteit van nature hebben.¹³ Ons schoonheidsideaal is dat van het 'onschuldige,' jonge en gezonde tienermeisje; daar past **lichaamsbehandling** niet bij. Natuurlijk leidt een dergelijke fixatie op uiterlijkheden tot veel huichelarij; want wat niet kan worden gezien, wordt gedacht niet te zijn. Dus ontharen wij armen, benen en oksels, polijsten wij onze tanden en schakelen wij desgewenst een plastisch chirurg in voor een **cosmetische correctie**. Hierbij gaat het niet langer om uitzonderingen: op mijn leeftijd (41) verven de meeste vrouwen hun haar - het zogenaamde 'bijkleuren' - en onder mannen is deze gewoonte ook sterk in opkomst.

Het dertiende gebod: 'Gij zult authentiek zijn!'

Dat brengt mij op het dertiende gebod, want op het eerste gezicht zit er iets huichelachtigs in de schoonheidscultus die met onze gezondheidscultus gepaard gaat: een man met kunsthaar verbergt iets, namelijk een kale schedel, en een vrouw met geverfd haar verbergt eveneens iets: haar echte haarkleur. Hoe is dat te rijmen met het dertiende gebod van onze tijd: Gij zult authentiek (of: *echt*, of: *jezelf*) zijn? Laat ik eerst iets meer zeggen over **het ideaal van authenticiteit** zoals wij dat in onze maatschappij aantreffen. Op het eerste gezicht lijkt het een welhaast christelijk ideaal, maar na zorgvuldige analyse zijn daar toch vraagtekens bij te zetten.

Zelden heb ik het ideaal van authenticiteit in onze maatschappij beter geïllustreerd gezien dan in de eerste serie van het televisieprogramma **Big Brother**. In die serie ging het om een groep mensen die elkaar van tevoren niet kende, en die voortdurend door camera's geobserveerd in één huis bij elkaar werd gezet. Het was de kunst om het zo lang mogelijk vol te houden in dit huis. Eens in de twee weken mocht elk van de bewoners aan televisiekijkend Nederland vertellen wie naar zijn of haar mening het huis moest verlaten (het

zogenaamde nomineren); de televisiekijkers mochten uitmaken wie van de twee huisbewoners die de meeste stemmen kregen, er daadwerkelijk uitmoest. De bewoners waren opener naar elkaar dan men onder zulke omstandigheden zou verwachten, en vertelden elkaar steeds wie zij genomineerd hadden. Kort na een van deze nominatiesessies zitten de drie vrienden Willem, de kok en populaire jongen, Ruud, de ruwe-bolster-met-blanke-pit, en Bart, de latere winnaar, bij elkaar. Willem wil weten waarom Bart hem heeft genomineerd, en Barts antwoord is veelzeggend: “Jullie zijn beiden heel aardige jongens, alleen: jij bent eerst leraar geweest en vervolgens kok, en hebt dus geleerd hoe je aardig moet zijn tegen andere mensen, terwijl het bij Ruud écht is, en niet iets wat hij geleerd heeft.” En Willem, tot dan toe al vele dagen de gelijkmoedigheid, goedgehumeurdheid en vrolijkheid zelve, wordt voor het eerst in de serie boos, en niet zo'n klein beetje ook: **dat de echtheid van zijn aardigheid in Frage gesteld wordt**, dat gaat te ver. Ziedaar het hedendaagse ideaal van authenticiteit, dat trouwens als een rode draad door de serie liep. Ook de door Han van Eijk gezongen Big-Brothersong ‘Leef’ drukte het fraai uit: “Leef, met je eigen talent, en iedereen is mooi, en je bent wie je bent.” Het gaat om: zijn wie je bent, gewoon jezelf zijn! Je moet jezelf accepteren zoals je bent. Dat mag en is goed, want iedereen is van zichzelf mooi.¹⁴ Het tegenovergestelde is: je beter voordoen dan je bent; aardiger gevoelens voorwenden dan je hebt. Dat zou onecht, huichelachtig zijn; dan speel je een rol.¹⁵ Onder de dekmantel van het ideaal van authenticiteit wordt wat iemand feitelijk is tot hoogste norm verheven. Hindert uw naaste u, zegt het haar in haar gezicht; staat het gezicht van uw broeder u niet aan, blijf er niet mee lopen maar gooi het eruit! **Van oudsher staat het christendom voor een ander normen- en waardensysteem**, en van daaruit kan ik niet nalaten te vragen: zijn wij echt zo mooi en goed? Is echt iedereen mooi? En als we echt gewoon onszelf zouden zijn, zou de wereld daar veel beter van worden? Of zou gebeuren wat Dostojewski beschrijft in *De vernederden en vertrapten*?

“Als het mogelijk zou zijn - wat overigens nooit zal gebeuren gezien de menselijke natuur -, als het mogelijk zou zijn dat elk van ons zijn meest heimelijke gedachten beschreef, zodanig dat hij niet bang is weer te geven niet alleen datgene wat hij niet durft te zeggen en voor geen geld zal zeggen tegen andere mensen, en niet alleen datgene wat hij niet durft te zeggen tegen zijn beste vrienden, maar ook datgene wat hij soms niet tegenover zichzelf durft te erkennen, dan zou er op de wereld zo'n stank ontstaan dat wij allemaal zouden stikken.”¹⁶

Niet wat iemand is (zijn actuele zelf) moet de hoogste norm zijn, maar wat hij zou moeten zijn (zijn ideale zelf). **Niet alles wat toevallig uit ons opborrelt is goed: wij moeten het beste in onszelf naar boven halen.** En waar wij tekortschieten, bijvoorbeeld in liefde, mogen wij God vragen dat tekort aan te vullen, en ons te helpen om toch zo lief te hebben als God bedoeld heeft. Ik zie er niets slechts in om soms aardiger te doen dan ik ben, omdat ik vind dat ik aardiger *zou moeten zijn*. En ik ben dankbaar dat ik *geleerd* heb niet al mijn onaardige gevoelens direct te uiten. En ook ben ik dankbaar dat ik *geleerd* heb om, ook in mijn gevoelens zelf, minder veroordelend te zijn naar andere mensen toe dan ik vijftien jaar terug zou zijn geweest. Dit is **geen pleidooi voor hypocrisie**: het gaat er niet om, zo goed mogelijk *over te komen*. Nee, het gaat om rekening houden met *anderen*, en om een beter mens *worden*.

De hedendaagse mens zou echter, met Bart, zeggen: als je dat geleerd hebt, dan is het niet echt, dan is het hypocriet. Dat is precies wat men zou verwachten in een maatschappij waarin genot een groot en maakbaar goed is. Immers, genot ontstaat wanneer datgene wat ik aantref correspondeert aan datgene wat ik wens. Vaak zal dat niet het geval zijn, en zal ik iets anders aantreffen dan wat ik wens. De doctrine dat genot maakbaar is, zal mij dan voorhouden dat wat ik aantref zich zal moeten aanpassen aan datgene wat ik wens. Mijzelf moet ik niet aanpassen; dat is een pijnlijk, niet op genot gericht proces. **Wie vindt dat wij moeten genieten, zal dus ook al gauw vinden dat wij authentiek moeten zijn.**

Wij kunnen nu ook zien waarom deze vorm van authenticiteit niet strijdig is met **het corrigeren van mijn eigen uiterlijk**. Immers, daarmee doe ik geen onrecht aan mijn eigen gevoelens. Je zou het wellicht juist omgekeerd moeten stellen: mijn lichaam is vaak een onvolmaakte uitdrukking van wat ik voel. Mijn grijze haren passen niet bij mijn jeugdige en sprankelende persoonlijkheid. Daarom is het juist **een teken van authenticiteit, van oprechtheid, wanneer ik mijn haar 'bijkleur'** en mijn lichaam een handje help, tot uitdrukking te brengen wie ik ten diepste ben.

En tenslotte denk ik, dat mijn analyse van authenticiteit ook kan laten zien waarom in onze maatschappij buitenkerkelijken zo vaak aan christenen verwijten dat zij *hypocriet* zijn: tegenwoordig geldt niet langer slechts de poging je beter voor te doen dan je bent als hypocriet, maar valt ook de poging om, met vallen en opstaan, **een beter mens te worden dan je bent**, onder dit oordeel.

Het elfde, twaalfde en dertiende gebod in christelijk perspectief

Wat maakt het leven de moeite waard voor de hedendaagse mens? Ik heb geen uitputtende analyse gegeven, maar geprobeerd om aan de hand van de drie steekwoorden genot, gezondheid en authenticiteit drie belangrijke constanten van de opvattingen over zin in onze cultuur aan te duiden. In de wijze waarop ik deze constanten geschetst heb, heb ik ook al duidelijk gemaakt dat zij mijns inziens in een **gespannen verhouding staan ten opzichte van christelijke idealen van het goede leven**. In het onderstaande wil ik graag allereerst die spanning nog iets explicieter maken, en kort ingaan op het christelijk alternatief zoals ik dat zie. En tenslotte wil ik dit christelijk alternatief concreet toespitsen in tien stellingen over zin tussen christendom en cultuur.

Waarin ligt de zin van het leven?¹⁷ Niet in genot, gezondheid of authenticiteit. **Genot is, evenals geluk, een toegift**. Het valt onder het *dictum*: "Maar zoekt eerst Zijn Koninkrijk en Zijn gerechtigheid en dit alles zal u bovendien geschonken worden" (Mt. 6:33). Wie zoekt naar genot, wie steeds opnieuw het genot opzoekt, zal merken dat hij steeds moeilijker tevreden te stellen is. Van alcohol heeft men bij regelmatig gebruik steeds meer nodig om hetzelfde effect te bereiken, en wanneer men regelmatig in een achtbaan rondsjeest, heeft men steeds hogere snelheden en scherpere bochten nodig om de oorspronkelijke, prettige, angstsensatie weer op te roepen. Streven naar genot is op deze wijze contraproductief; het leidt niet tot genotsmaximalisering. Wie echter andere, hogere dingen nastreeft, zal - **vaak op onverwachte momenten - genieten**: van een gezang in de kerk, van boerenkool met worst, van een opmerking van een kind. Hetzelfde geldt voor verschillende vormen van religieuze ervaring, die in evangelische kring vaak in hoog aanzien staan: die moeten wij niet nastreven, maar **zullen ons geschonken worden**. Gezondheid is weliswaar een groot goed, maar niet het hoogste goed. Jezus genas weliswaar mensen, maar Hij was toch niet op de eerste plaats geneesheer. De genezingen maakten deel uit van een breder pakket, van het Koninkrijk dat Hij tegelijk verkondigde en vestigde, van de verzoening met God die Hij belichaamde. Jezus geraakte dan ook niet in conflict met andere genezers, maar met religieuze leiders en de Romeinse overheid. Het was kennelijk op dat niveau dat zijn werkzaamheid primair werd opgevat. Maar het sterkste argument tegen de gedachte dat het Jezus uiteindelijk te doen zou zijn geweest om het streven naar gezondheid lijkt mij wel, dat hij dat Zelf niet heeft voorgeleefd. **Zijn eigen weg eindigde niet in een fitnesscentrum maar aan het kruis**, en de navolging die hij van ons verwacht is ook op de eerste plaats kruisdraging. En heeft hij het lichaam in dit verband geen graankorrel genoemd die moet sterven om vrucht te dragen? Wanneer het tenslotte om authenticiteit gaat, verstaan de klassiek-humanistische en de klassiek-christelijke opvattingen daar iets heel anders onder dan onze cultuur. Klassiek humanistisch is de gedachte van de eudaimonia of **zelfverwerkelijking, waarin wij onze goede daimoon of kern moeten actualiseren**. Het gaat dan echter niet slechts om een expressie van een goed zelf dat al voorgegeven is, maar om de ontwikkeling van voorgegeven potenties in de richting van een ideaal dat slechts als ideaal, en niet als actualiteit, is voorgegeven. En ook in de klassiek-christelijke opvatting gaat het niet slechts om een expressie van de aanwezige, zeg maar oude mens, maar om het afsterven van de oude mens opdat door de dood van deze heen de nieuwe mens tot leven kan komen.

Zin tussen christendom en cultuur: Tien stellingen

Ik heb geprobeerd de contouren van de in onze cultuur dominante visie op zingeving te schetsen door daar drie constanten uit te lichten, en vervolgens heb ik daar een christelijke visie tegenover gezet. Het zal duidelijk zijn, dat in mijn optiek christendom niet in het verlengde van de heersende cultuur ligt, **maar daar tegenin gaat**. Tegelijk heb ik gezegd, en dat wil ik graag nog een keer onderstrepen, dat het allemaal zo eenvoudig nog niet ligt. Wij leven als christenen immers **niet op een eiland buiten**

onze cultuur, maar er midden in. Dat betekent dat wij ons niet van onze cultuur kunnen afsluiten, zelfs al zouden wij dat willen. Wij zijn doordrenkt van de vooronderstellingen van onze cultuur, en staan ook in dat opzicht in een traditie. Dat geldt bijvoorbeeld voor de genotzucht van onze cultuur. Zelfs als wij de televisie buiten de deur houden en het RD of het ND lezen, komen de normen en waarden van onze cultuur ons nog tegemoet via de advertenties in bushokjes, op de radio, ja overal waar wij om ons heen kijken. Dat geldt ook de fixatie op seksualiteit, de obsessieve hang naar alles wat gezond is en het met

die twee zaken samenhangende streven naar schoonheid. **Heel onze cultuur is** - met een knipoog naar een voor onze cultuur zéér typerend televisieprogramma - één groot **'temptation island.'** Enige tijd geleden merkte iemand tegen mij op, dat wij **op de universiteit in een vertekende wereld leven**, waarin de meeste mensen jong en knap zijn. Ik had mij dat nooit zo bewust gerealiseerd, maar ik heb er eens extra op gelet, en zij had gelijk. Uiteraard zijn studenten en studentes gemiddeld nog jong. Verder komen de meesten van hen uit de betere milieus, en wordt veel aandacht besteed aan het uiterlijk. Zij zorgen wel dat zij er aantrekkelijk uitzien. Je went daaraan, en na twintig jaar aan de universiteit valt je niets bijzonders meer op, maar als je een dagje door een volkswijk of een modaal winkelcentrum hebt gelopen, dan zie je dat het ook anders kan. En het was een van de dingen die mij opviel toen ik voor het eerst in **Polen** kwam: dat de mensen er zoveel minder verzorgd uitzagen: veel slechtere gebitten, pukkels en andere afwijkingen, zichtbaar minder hygiëne, en minder verzorgde kleding. Wie wil weten hoezeer onze normen veranderd zijn, moet nog eens naar een van de Aardappeleters-schilderijen van Van Gogh kijken; dat soort koppen tref je in Nederland niet meer aan. In het voormalige Oostblok komt men er soms dichterbij in de buurt... Het gaat mij er nu niet om, aan deze zaken een waardeoordeel te hangen. Het is mij er slechts om te doen, met **u mijn bewustwording te delen hoezeer ook mijn normen over uiterlijk *molens volens*** door de culturele traditie waarin ik sta zijn gevormd, en wellicht vervormd. Ik zou willen suggereren dat dit *mutatis mutandis* geldt voor alle aspecten van onze cultuur die ik genoemd heb. Het is vanuit dit besef dat ik, in een aantal stellingen met korte toelichting, een aantal richtlijnen wil geven voor de christelijke omgang met deze cultuurgegevens.

1 Wij mogen genieten!

Wanneer wij het genotsgebod afwijzen, moeten wij niet vergeten dat dit gebod wel eens een reactie zou kunnen zijn op een eenzijdigheid in veel christendom. Het christendom wordt nogal eens geassocieerd met de gedachte dat wij niet mogen genieten. Met name het calvinisme wordt in dit verband veel genoemd, maar ook andere christelijke groeperingen hebben veelal de reputatie, dat zij meer of minder afzien in dit leven proberen te verkopen door te dreigen met hel en verdoemenis. Het is mij er nu niet om te doen, te achterhalen in hoeverre de beeldvorming over christenen verdiend is, maar ik denk wel dat christenen er iets aan moeten doen. Daarbij moeten zij niet kritikloos de veronderstelling van de hedendaagse cultuur overnemen, en doorschieten van Gij **zult niet** genieten naar Gij **zult** genieten, maar de middenweg kiezen die mijns inziens aan het christendom eigen is: **wij mogen genieten**. Al het goede is schepping van God, en wij mogen daarvan genieten. Dat geldt ook voor lekker eten, de behaaglijke warmte van de kachel of de warme geborgenheid van een hechte christelijke gemeenschap.¹⁸

2 Wij mogen van seksualiteit genieten

De seksuele obsessie van onze cultuur verdient het, **zoals elke obsessie**, radicaal te worden afgewezen. Maar laten wij ook hier niet vergeten dat die obsessie mede een reactie is op een omgekeerde overdrijving: de verdringing en stigmatisering van menselijke seksualiteit die in het christendom maar al te vaak heeft plaatsgevonden. **Ook hier wijst de Bijbel een middenweg**: seksualiteit is een gave van God, en als zodanig goed. Maar seksualiteit is zeker niet het hoogste goed. Dat laatste kunnen wij echter pas overtuigend uitdragen wanneer wij eerst het eerste gezegd hebben: seksualiteit is goed.

3 Seksualiteit is niet het hoogste goed!

Dat seksualiteit niet het hoogste goed is, verdient in onze cultuur een aparte stelling. Dat zullen wij als christenen - veelal in een worsteling met de idealen van onze cultuur die in onszelf wortel geschoten hebben - moeten voorleven. Een belangrijke plaats zie ik daarbij voor **het vrijwillige celibaat**, dat in onze maatschappij ten onrechte in het verdomhoekje terecht is gekomen. In de huidige beeldvorming over het celibaat wordt het celibaat **vooral gezien als een gemis**, en wordt de celibatair gezien als een zielige figuur. Het ongehuwd zijn omwille van het Koninkrijk is echter een evangelische waarde, en kan ook in onze tijd uitermate zinvol beleefd worden. Dan moeten wij wel het positieve aspect beklemtonen, het *omwille van het Koninkrijk*, het vrij zijn voor God en de naaste dat het diepste motief van het ongehuwd blijven vormt.

4 Onze trouw in relaties dient onvoorwaardelijk te zijn (zoals die van God)

Wanneer christenen van meer orthodoxe signatuur zeggen dat wij van seksualiteit mogen genieten, hebben zij de neiging, daar gelijk aan te vullen 'maar wel binnen het huwelijk.' **Ik heb die neiging ook,**

en vecht ertegen. Niet omdat het niet waar is, maar omdat soortgelijke voorwaarden eveneens gelden bij allerlei andere dingen die wij mogen, en wij ze er dan niet gelijk bij zeggen.

Wij mogen van geld genieten, maar dan moeten wij er wel eerlijk aan gekomen zijn. Wij mogen van de vrucht van de akker genieten, maar geen roofofbouw plegen. Seksualiteit heeft in het christendom een uitzonderingspositie gekregen, waarbij het altijd 'nee, tenzij' of op zijn best 'ja, maar' is. **Zo zijn wij ook sterker gefixeerd op seksuele zonde dan op andere zondes**, en kijken mensen daar meer op aan. De buitenwacht vergroot deze fixatie nog eens uit, omdat ook journalisten en anderen altijd veel aandacht hebben voor de kerk en seksualiteit. Wat mij betreft moeten wij binnen de kerk toe naar het besef dat wij iets anders moeten voorleven, een leven in trouw aan de ander, en niet in de seriële polygamie die wij in onze maatschappij met trouw verwarren. En dat getuigenis zou dan voor één keer niet gepaard moeten gaan met een opgeheven vingertje naar anderen toe, bijvoorbeeld wanneer het gaat om de gelijkstelling van niet-huwelijkse relaties met huwelijkse relaties. Laten wij niet aan anderen voorschrijven hoe zij zich moeten gedragen, maar laten wij het zelf voorleven. In dat voorleven zal trouw een kernbegrip moeten zijn.

5 Consumptie is geen doel op zich

Genot is een bijproduct, geen doel, zo heb ik betoogd. Consumptie, zo zou ik willen zeggen, is noch doel, noch bijproduct; het is een mogelijkhedenvoorwaarde. Zonder consumptie zijn bepaalde dingen ons niet mogelijk. Ik moet eten en drinken tot mij nemen, en anders zal mijn zinzoekerij snel een einde nemen. Wij mogen deze mogelijkhedenvoorwaarde niet verwarren met het doel, en dienen voortdurend te beseffen dat te veel consumeren (net zoals te veel eten) uitermate negatieve consequenties heeft, niet alleen voor ons, maar voor de hele schepping.

6 De kerken moeten meer aandacht voor gezondheid hebben

Jezus ging helend en genezend rond. De kerken hebben Zijn aandacht voor ziekte en gezondheid goeddeels verloren, de pinksterbeweging en bepaalde evangelische en charismatische groeperingen niet te na gesproken. *Mainstream* kerken kunnen daar nog wat van leren, en moeten zich afvragen hoe zij aan de dienst der genezing of de ziekenzalving nieuwe inhoud kunnen geven. Ook daarbij moeten zij niet doorschieten naar het andere uiterste: het draait niet alleen maar om gezondheid!

7 In het christendom draait het met om 'ontroering en vervoering'

Toen ik onze gezondheidscultus besprak, besprak ik een gevaar dat aan alle religie kleeft: dat de cultus belangrijker wordt dan het leven. Dat zie je aan hen die in het dagelijks leven alles met auto en lift doen, en in hun vrije tijd sporten, je ziet het ook bij hen die vooral veel waarde hechten aan goede kerkdiensten, die ons doen huiveren voor het geheimenis, maar bij wie hun godsdienstige overtuigingen niet indalen in het dagelijks leven. Kuitert zei enige tijd geleden in een interview met Jacobine Geel naar aanleiding van alweer een nieuw boek, dat het in religie allemaal draait om 'ontroering en vervoering'¹⁹; Johan Goud schrijft dat 'de tweedehands religie die door traditie, gewoonte en reflectie bemiddeld wordt, moet plaats maken voor de onmiddellijkheid van het religieuze gevoel of de mystieke ervaring.'²⁰ Ik heb niets tegen bevindelijkheid, mystiek, of Godservaring, maar het draait er niet om: de waarde van die ervaring zal uiteindelijk moeten worden afgeleid uit de invloed die zij heeft op het leven van de gelovige. Onze eerste opdracht is God te dienen, niet God te ervaren.

8 Onze eredienst moet respect voor de Allerhoogste communiceren

Het mag dan wel niet gaan om ontroering en vervoering, er moet wel plaats voor zijn. Volgens sommigen vervullen jongeren hun 'spirituele behoefte aan echt markerende, transformerende ervaringen' nu door middel van 'de rituelen van tatoeage en "piercing"²¹; als christen ben ik van mening, dat als dat het is waarop jongeren uit zijn, lichaamsverminking een onbevredigend surrogaat is. De kerken zouden méér te bieden moeten hebben. Maar onze kerkdiensten schieten - uitzonderingen, vaak uit evangelische hoek, daargelaten - hopeloos tekort. Zij zijn soms gewoonweg *shabby*, onverzorgd en onzorgvuldig. Als wij een of twee uur per week de Allerhoogste willen eren, laten wij dat dan ook goed doen. In dat opzicht kunnen wij iets leren van televisie: de inhoud deugt vaak niet, maar de presentatie heeft wel kwaliteit. De 'ontroeringsfactor' van veel reality-tv en docudrama is veel en veel groter dan die van de gemiddelde kerkdienst. Hier schiet de kerk tekort. Laat onze leidraad zijn: voor God is alleen het

beste goed genoeg. En laten wij ons daarbij, in een cultuur die 'een voorkeur voor muzikale en visuele in plaats van literaire media'²² heeft, niet beperken tot de verkondiging van het Woord, maar alle middelen inzetten die de liturgie te bieden heeft.

9 Het draait niet om het uiterlijk

Waar ik in de eredienst meer zorg zou willen voor presentatie, zou ik bij het individu minder zorg willen voor presentatie. Een zekere onverschilligheid voor uiterlijk vertoon past christenen; zij mogen best laten merken dat het daar niet om draait. Waar het streven naar het ideale figuur voor mensen - vooral voor vrouwen - een allesbeheersend juk wordt, mogen christenen voorleven dat het daar *niet* om draait, en dat wij onze energie beter in andere zaken kunnen steken.

10 Authenticiteit is niet hetzelfde als jezelf niet willen verbeteren

Ik heb geprobeerd te laten zien hoe in onze samenleving **aangeleerd gedrag geldt als inauthentiek**. Van die gedachte moeten wij af. Natuurlijk moeten wij waarachtig zijn, maar dat betekent niet dat wij niet mogen proberen betere mensen te worden. Zoals ziektes niet tot ons echte zelf behoren, doen onze andere gebreken dat ook niet. Wie authentiek wil zijn, streeft ernaar te worden zoals God haar bedoeld heeft.

Noten:

- 1 Dit verhaal is gebaseerd op lezingen die ik de afgelopen jaren voor diverse gezelschappen heb mogen houden, o.m. voor de studentenverenigingen Voetius (Utrecht) en Panoplia (Leiden), en op een eerstejaarsbijeenkomst aan het Theologisch Seminarium Hydepark, 15 maart 2003. Hoewel de tekst sterk bewerkt is, is het karakter van een lezing toch enigszins bewaard.
- 2 Johan Goud, *Schrijven in het zand: Predikantschap in de 21ste eeuw* (Kampen 2000), 6. Uitbreider: Goud, *Een kamer in de wereld: Religieus eclecticisme en de theologie* (Utrecht 2000), 20-23 (onder het steekwoord 'eclecticisme').
- 3 Deze term van C. Lévi-Strauss - die letterlijk 'doe het zelf betekent' - vond ik o.m. in Meerten ter Borg, *Het geloof der goddelozen* (Baam 1996), 29; Jacques Janssen, 'De jeugd, de toekomst en de religie: Een analyse op basis van recent onderzoek,' *Jeugd en Samenleving* 18/7-8 (1988), 407-426, 421. Een verwant begrip uit de cultuurwetenschap is *centonisatie* (het construeren van lappendekens, van Lat. *cento* lappendeken); Janssen, 421-422.
- 4 Janssen, 'De jeugd, de toekomst en de religie,' 422.
- 5 TerBorg, *Geloof der goddelozen*, 64.
- 6 Zie mijn *Het goede leven: Idealen van een goed leven in confrontatie met de tragiek van het bestaan* (Zoetermeer 1997), 18-21.
- 7 Hij sprak deze woorden volgens *Trouw* 8 december 2000 bij de presentatie van het boek *Uitgedaagd door de tijd* op een symposium van de Hervormde bond voor inwendige zending (IZB); ze komen echter niet letterlijk terug in de gepubliceerde versie van Van de Beeks rede: 'Moet er nog gedoopt worden? Naar aanleiding van "Uitgedaagd door de tijd." *Kontekstueel* 15/4 (maart 2001), 15-20, 25. Voor nadere onderbouwing van Van de Beeks positie, zie zijn *Ontmaskering: Christelijk geloof en cultuur* (Zoetermeer 2001).
- 8 *Een Twee Een* 31/3 (2002), 3-4,4.
- 9 Over de motieven voor consumptie, zie André Hielkema, 'Het raadsel van de moderne consumptie,' in: Gert van Dijk & Gerben Potman (red.), *Verlavend lekker en nooit genoeg: Over consumptie-motieven in deze tijd* (Kampen 1995), 14-43.
- 10 *Trouw* 9 december 2000, 21.
- 11 Bron: Dossier Sylvia Millicam op <http://www.kwakzalverij.nl/> van de Vereniging tegen de kwakzalverij.
- 12 Dit geldt overigens evenzeer mannen: een gespierde borstkas mag getoond, maar een bierbuikje niet.
- 13 Susan A. Basow, 'The Hairless Ideal: Women and their Body Hair,' *Psychology of Women Quarterly* 15 (1991), 83-96; Susan A. Basow & Amie C. Braman, 'Women and Body Hair: Social Perceptions and Attitudes,' *Psychology of Women Quarterly* 22 (1998), 637-645. Vgl. ook Naomi Wolf, *De zoete leugen of de mythe van de schoonheid* (Amsterdam ²1991).
- 14 Zie de *Sociologische Gids* no.5 (2000) over de hedendaagse 'zelfreligie'. Een treffend voorbeeld van deze 'religie' vinden wij in de bijdragen van self-fulfillment goeroe Gary Zukav, schrijver van bestseller *The Seat of the Soul*, die spreekt in termen van 'excavating your true self.'

15 De overdreven nadruk die valt op authenticiteit, zou wel eens te maken kunnen hebben met het feit dat veel mensen het gevoel hebben dat zij in verschillende deelgebieden van hun leven (werk, thuis, voetbalclub) **verschillende rollen** spelen. Dat authenticiteit een belangrijk ideaal is, wil dus niet zeggen dat mensen werkelijk zo authentiek zijn. **Misschien wijst het ideaal juist wel op een tekort, zoals men dat ook met de hedonistische en erotische idealen van onze cultuur zou kunnen betogen.** Voor zover de nadruk op authenticiteit voortkomt uit een verzet tegen van buitenaf opgelegde gedragspatronen, kan ik deze overigens zonder moeite meemaken. Mijn bezwaren keren zich tegen de overreactie, die niet alleen stelt dat je je niet in alles aan je omgeving aan moet passen, maar die daaruit ook de conclusie trekt dat je jezelf moet accepteren zoals je bent, en dat je omgeving zich maar aan jou moet aanpassen.

16 Ik dank dit citaat aan prof.dr. Wil van den Bercken, die tevens de vertaler is.

17 Deze vraag is volgens mij een goede vertaling van catechismusvragen als 'Wat is uw enige troost in leven en in sterven?' (calvinistisch) en 'Waartoe zijn wij op aarde?' (rooms-katholiek).

18 Zie mijn *Het goede leven*, 186-187.

19 Geel, IKON-televisie, 7 december 2001.

20 Goud, *Kamer in de wereld*, 21; vgl. Goud, *Schrijven in het zand*, 1.

21 Goud, *Kamer in de wereld*, 21.

22 Goud, *Kamer in de wereld*, 22.